

รูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์
ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

A Model of Economic Leadership for Local Government Leaders
under the ASEAN Community in the provinces of Thailand - Laos.
PDR East-West Economic Corridors.

วาริช ราตรี¹

สัญญา เคนาภูมิ² เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร² ณรงค์ฤทธิ์ โสภา³

¹รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
³รองศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว 2) เพื่อวิเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว 3) เพื่อสร้างรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว 4) เพื่อประเมินสำหรับการยืนยันรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ จำนวนทั้งหมด 384 คน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม ได้แก่ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 3 จังหวัด คือ จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และนครพนม เฉพาะอำเภอที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขง สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) ความแปรปรวนหลายตัวแปรตาม (MANOVA : Repeated Measure) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบองค์ประกอบ (Factor Analysis) การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation)

และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ผลการวิจัยพบว่า มีตัวชี้วัดที่ผ่านการประเมิน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก 16 องค์ประกอบย่อย และ 75 ตัวชี้วัด

คำสำคัญ : รูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ จังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

Abstract

Purposes of this research were 1) to synthesize indicators A Model of Economic Leadership for Local Government Leaders under the ASEAN Community in the provinces of Thailand - Lao PDR East-West Economic Corridors 2) to analyze indicators A Model of Economic Leadership for Local Government Leaders under the ASEAN Community in the provinces of Thailand - Lao PDR East-West Economic Corridors 3) to create A Model of Economic Leadership for Local Government Leaders under the ASEAN Community in the provinces of Thailand - Lao PDR East-West Economic Corridors and 4) to evaluate for confirm A Model of Economic Leadership for Local Government Leaders under the ASEAN Community in the provinces of Thailand - Lao PDR East-West Economic. The research drew the samples by cluster random sampling method totally 384 people including; leaders of local administration in three provinces, Nongkhai, Mukdahan and Nakhon Phanom especially districts that connected to Mekong River. The research used statistics: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation (S.D.), MANOVA: Repeated Measure, Factor Analysis, Correlation Coefficient, and Confirmatory Factor Analysis. The results found that 6 main factors 16 sub-factors and 75 indicators were passed evaluation criterion.

Keywords : Model of Economic Leadership, Provinces of Thailand - Lao PDR East-West Economic Corridors

บทนำ

อาเซียน มีเป้าหมายของการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี 2558 (ค.ศ. 2015) โดยมีวิสัยทัศน์ร่วมของผู้นำอาเซียน คือ การสร้างประชาคมอาเซียนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจน และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ เพื่อสร้างประชาคมที่มีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทายทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถการแข่งขันของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศทุกด้าน โดยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้สะดวกมากขึ้น และประชาชนในอาเซียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน ใน 3 มิติ คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกฎระเบียบ และความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน การเป็นประชาคมอาเซียน คือ การทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเป็น "ครอบครัวเดียวกัน" ที่มีความแข็งแกร่งและมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยสมาชิกในครอบครัวมีสภาพความอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถค้าขายได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillar) คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนของประเทศอาเซียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 3 เสาหลัก (กระทรวงแรงงาน, 2557) จากบริบทดังกล่าวในข้างต้น ประเทศไทยก็เป็นส่วนหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะหลอมรวมเป็นหนึ่งในเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ไทยจึงต้องเตรียมความพร้อมและสร้างการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และที่สำคัญยิ่ง ภายใต้อำนาจอันหนึ่งอันเดียวกัน ของการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับ คู่ค้า และเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจระดับโลก รวมถึงมีการยกเว้นภาษีสินค้าบางชนิดให้กับประเทศสมาชิก ส่งเสริมให้ภูมิภาคมีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง ประชาชนอยู่ดีกินดี ประเทศไทยเสมือนเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐศาสตร์ภาคเศรษฐกิจภูมิภาคของอาเซียนทั้งภาคอุตสาหกรรม การค้า การกระจายสินค้า การผลิต การบริโภค การบริการ การขนส่ง การท่องเที่ยว ฯลฯ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความสำคัญที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการพัฒนาคนหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ประเทศไทยต้องเตรียม

พร้อมรับกับการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยการศึกษาวิจัยภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ในเขตจังหวัดระยอง เศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ประกอบไปด้วย 3 จังหวัด คือ จังหวัดหนองคายของไทยที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองหลวงเวียงจันทน์ของสปป.ลาว จังหวัดมุกดาหาร ของไทยที่เชื่อมต่อระหว่างแขวงสะหวันนะเขตของสปป.ลาว และจังหวัดนครพนมที่เชื่อมต่อระหว่างแขวงคำม่วนของสปป.ลาว

ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้ เปรียบเสมือนเมืองหน้าด่านของไทยทางเศรษฐศาสตร์ ทั้งทางบกและทางน้ำ อีกทั้งยังเป็นเส้นทางการขนส่งสินค้า การบริการโลจิสติกส์ที่สำคัญในด้านเศรษฐกิจการค้าในภูมิภาค ซึ่งทั้งสามจังหวัดนี้ล้วนแต่เป็นเส้นทางสายเศรษฐกิจที่สำคัญในระดับภูมิภาคและนอกภูมิภาค เช่น จังหวัดหนองคาย-เมืองหลวงเวียงจันทน์ เส้นทางเศรษฐกิจ R3A เชื่อมโยงจีน-ลาว-ไทย-มุ่งสู่สิงคโปร์ (สิบสองปันนา) และยังเป็นเส้นทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงหรือจีเอ็มเอ็มเอส (GMS) จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขต เป็นเส้นทางเศรษฐกิจ R 9 อัน เป็นเส้นทางสายหลักที่เชื่อมโยงพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกจากทะเลอันดามันเข้ากับพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกด้านทะเลจีนใต้ การเปิดเส้นทางสายนี้ทำให้เกิดการขยายตัวทางขนส่งสินค้า การลงทุนในโรงงานอุตสาหกรรม การเกษตร การบริการและการส่งเสริมการค้าการลงทุนตะวันออก-ตะวันตก อีกทั้งสปป.ลาว ยังได้ส่งเสริมการปลูกพืชผักอินทรีย์ โดยต้องการให้แขวงสะหวันนะเขตเป็นตลาดผักอินทรีย์ที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคอาเซียน และจังหวัดนครพนม-แขวงคำม่วน เป็นเส้นทางการค้าเส้นยุทธศาสตร์สำคัญ คือ ถนน R 12 ระหว่างแขวงคำม่วนไปเมืองยมนาผ่านด่านนาฝักระยะทาง 148 กิโลเมตร และเข้าด่านจากหลอถึงจังหวัดกาบิง ประเทศเวียดนามรวมแล้วประมาณ 200 กิโลเมตร ซึ่งจะเชื่อมต่อการท่องเที่ยวและการขนส่งสู่อินโดจีนที่ใกล้ที่สุด คือ เข้าเวียดนามและไปสู่ทางตอนใต้ของจีน เป็นต้น (สำนักอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. 2557) ในท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยดังกล่าวนี้จะประโยชน์ต่อประชาชน หน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นอย่างดี เสมือนเป็นแผนที่นำทางแสวงหาชุมชนทรัพยากรปัญญาในการเพิ่มพูนองค์ความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ ตลอดจนยังเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและแบบแผนพื้นฐานในการพัฒนาสังคมประเทศชาติให้เจริญเข้มแข็งยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว
2. เพื่อวิเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว
3. เพื่อสร้างรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว
4. เพื่อประเมินสำหรับการยืนยันรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 สังเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

ระยะที่ 4 ประเมินสำหรับการยืนยันรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยองเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

ประชากร คือ ผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตระเบียงเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ได้แก่ จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และจังหวัดนครพนม

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตระเบียงเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ได้แก่ จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และจังหวัดนครพนม รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 384 คน

เครื่องมือการวิจัย

ระยะที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ 2 ชุด

ระยะที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม 1 ชุด

ระยะที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม 1 ชุด

ระยะที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม "Expert Verify" 1 ชุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 สังเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระเบียงเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ในระยะแรกนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ และตัวบุคคล โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เฉพาะเจาะจงรายบุคคลกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 คน และผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 10 คน รวมจำนวน 20 คน

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระเบียงเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ในระยะที่สองนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม จำนวน 120 คน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้นำองค์กร

ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระเบียงเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ในระยะที่สามนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตระเบียบเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว คือ จังหวัดหนองคาย มุกดาหารและจังหวัดนครพนม ซึ่งเลือกเฉพาะอำเภอพื้นที่ที่มีชนแดนติดต่อประเทศเพื่อนบ้าน สปป.ลาว รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 384 คน

ระยะที่ 4 ประเมินสำหรับการยืนยันรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ของผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระเบียบเศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว ในระยะสุดท้ายนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามประเมินสำหรับการยืนยันรูปแบบด้วยวิธีการที่เรียกว่า "Expert Verify" กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Method) และการวิเคราะห์ข้อมูลค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สถิติขั้นสูงโดยเทคนิคโปรแกรม LISREL

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า มีตัวชี้วัดที่ผ่านการประเมิน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก 16 องค์ประกอบย่อย และ 75 ตัวชี้วัด ได้แก่

1. มิติคุณลักษณะเฉพาะ (Identity) ประกอบด้วย 1) ลักษณะทางสติปัญญา ได้แก่ (1) ผู้นำที่รู้จักแก้ปัญหาด้วยสติปัญญาที่ดี (2) ผู้นำที่มีความละเอียดรอบคอบในการคิด (3) ผู้นำที่มีวิจารณ์ญาณทางความคิดที่ดี (4) ผู้นำที่มีไหวพริบปฏิภาณที่ดี และ 2) ลักษณะความรู้ ความสามารถ ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน (2) ผู้นำที่มีความรู้ในด้านเศรษฐกิจ (3) ผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักเศรษฐศาสตร์ (4) ผู้นำที่มีความสามารถในการใช้สารสนเทศ (5) ผู้นำที่มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2. มิติด้านพฤติกรรมกรนำ (Leadership Behavior) ประกอบด้วย 1) พฤติกรรมแบบประชาธิปไตย ได้แก่ (1) ผู้นำที่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น (2) ผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (3) ผู้นำที่เน้นการสร้างความร่วมมือในการทำงาน (4) ผู้นำที่ยึดหลักเสียงข้างมาก 2) พฤติกรรมแบบมุ่งคน ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีความเป็นมิตรกับผู้อื่น (2) ผู้นำที่ยกย่องให้เกียรติผู้อื่น (3) ผู้นำที่ให้โอกาสผู้อื่นในการทำงาน (4) ผู้นำที่มีน้ำใจและโอบอ้อมอารีกับผู้อื่น และ 3) พฤติกรรมแบบมุ่งงาน ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีการวางแผนในการทำงาน (2) ผู้นำที่มีความทุ่มเทในการทำงาน (3) ผู้นำที่รักในงานที่ท่า

3. มิติหลักธรรมสำหรับนักปกครอง (Governors' Morality) ประกอบด้วย สัปปริสธรรม 7 ได้แก่ (1) ผู้นำที่รู้จักงาน รู้จักหน้าที่ รู้จักกฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง (2) ผู้นำที่รู้จักจุดมุ่งหมายและเป้าหมายในการทำงาน (3) ผู้นำที่รู้จักตนเอง (4) ผู้นำที่รู้จักความพอดี (5) ผู้นำที่รู้จักเวลา จังหวะ ที่เหมาะสม (6) ผู้นำที่รู้จักชุมชน ท้องถิ่น สังคม (7) ผู้นำที่รู้จักบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง 2) หลักธรรมมาภิบาล 6 ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีคุณธรรม (2) ผู้นำที่มีนิติธรรม (3) ผู้นำที่มีความโปร่งใส (4) ผู้นำที่สร้างการมีส่วนร่วม (5) ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ (6) ผู้นำที่ยึดหลักความคุ้มค่าและ 3) หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีความเมตตา (2) ผู้นำที่มีความกรุณา (3) ผู้นำที่มีการวางตัวอย่างเหมาะสม

4. มิติด้านจิตวิญญาณ (Spirituality) ประกอบด้วย 1) มุ่งใฝ่สัมพันธ ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีเมตตริจิตและแสดงความจริงใจกับผู้อื่น (2) ผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ (3) ผู้นำที่รู้จักสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (4) ผู้นำที่รู้จักให้ความสำคัญกับผู้อื่น และ 2) มุ่งใฝ่อุดมการณ์ ได้แก่ (1) ผู้นำที่อุทิศตนและมีความเสียสละต่อส่วนรวม (2) ผู้นำที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน (3) ผู้นำที่มีจิตสาธารณะและใฝ่บริการ

5. ด้านนักจัดการแบบเหนือชั้น (Expert Administrator) ประกอบด้วย 1) นักจัดการเชิงกลยุทธ์ ได้แก่ (1) ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (2) ผู้นำเชิงสถานการณ์ (3) ผู้นำเชิงปฏิรูป (4) ผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (5) ผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ 2) นักจัดการมืออาชีพ ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีประสบการณ์ (2) ผู้นำที่มีความตื่นตัวทางเศรษฐกิจ (3) ผู้นำที่มีความรู้รอบด้าน (4) ผู้นำที่มีความชำนาญในการสร้างเครือข่าย (5) ผู้นำที่เข้าใจและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (6) ผู้นำที่มีการมองการณ์ไกลสู่อนาคต และ 3) นักการทูต ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีพื้นฐานและทักษะในการทูตที่ดี (2) ผู้นำที่มีทักษะในการเจรจาต่อรอง ไกล่เกลี่ยที่ดี (3) ผู้นำที่มีความฉลาดทางอารมณ์ (4) ผู้นำที่มีจิตวิทยาในการโน้มน้าวใจผู้อื่น (5) ผู้นำที่รู้จักติดต่อประสานงานกับผู้อื่น

6. ด้านเชิงกระบวนทัศน์ (Paradigm) ประกอบด้วย 1) การคิดเชิงบวก ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีความคิดริเริ่ม (2) ผู้นำที่มีทัศนคติที่ดี (3) ผู้นำที่มีค่านิยมและความเชื่อที่ดี (4) ผู้นำที่มีเจตคติและการมองโลกที่ดี (5) ผู้นำที่มีความสนใจและมุ่งหวังที่ดี 2) การคิดนอกกรอบ ได้แก่ (1) ผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์และคิดค้นนวัตกรรมใหม่ (2) ผู้นำที่สามารถคิดในสิ่งที่ผู้อื่นคิดไม่ได้ (3) ผู้นำที่สามารถแก้ปัญหาที่ยากให้เป็นเรื่องง่าย (4) ผู้นำที่มองปัญหาให้เป็นโอกาสได้ และ 3) การคิดเชิงตรรกะ ได้แก่ (1) ผู้นำที่คิดโดยมีเหตุและผลรองรับ (2) ผู้นำที่มีการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรองที่ดี (3) ผู้นำที่มีกระบวนการคิด

อย่างเป็นระบบ (4) ผู้นำที่มีการคิดแบบเชื่อมโยง (5) ผู้นำที่มีการคิดอยู่บนพื้นฐานแห่งความรู้ (6) ผู้นำที่มีการคิดแบบเชิงเผยแพร่

ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะประชาคมอาเซียน ในเขตจังหวัดระยอง เศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษารูปแบบภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของผู้นำองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดระยอง เศรษฐกิจของภูมิภาคชนแดนไทย-ลาว พบว่ามีคุณลักษณะตัวชี้วัดรายด้านที่สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. มิติคุณลักษณะเฉพาะ ได้แก่ ด้านลักษณะทางสติปัญญาสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2540: 18-19) กล่าวว่า ภาวะความเป็นผู้นำ คือ ความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติอันพึงมีของผู้นำ ได้แก่ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ผู้นำที่มีวิจรรย์ญาณทางความคิดที่ดีผู้นำที่มีไหวพริบปฏิภาณที่ดีความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม และด้านลักษณะความรู้ความสามารถ พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ Trewatha and Newport (1982: 384) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางการบริหาร ต้องมีลักษณะความรู้ ความสามารถโดยที่ผู้นำพยายามใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่นเพื่อนำพฤติกรรมองค์การให้เป็นไปในทิศทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว ในที่ศนะนี้กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่มีพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (อ้างอิงในกิติ ตยัคคานนท์. 2530)

2. มิติพฤติกรรมการนำ ได้แก่ ด้านพฤติกรรมแบบประชาธิปไตยสอดคล้องกับแนวคิดของ Likert (1961) ผู้นำแบบฉบับของผู้นำที่มีส่วนร่วม เช่น ผู้นำควรใช้การประชุมของกลุ่มเพื่อกระตุ้น การมีส่วนร่วมของพนักงานในการทำการตัดสินใจ และแก้ปัญหา การติดต่อสื่อสารความร่วมมือกัน และการแก้ปัญหาของความขัดแย้ง ผู้นำแบบมีส่วนร่วมช่วยสนับสนุน และแนะแนวทาง การตัดสินใจของกลุ่ม และมุ่งเน้นให้ทำการตัดสินใจร่วมกัน ด้านพฤติกรรมแบบมุ่งคน สอดคล้องกับแนวคิดในช่วงปี ค.ศ. 1945 นักวิจัยของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ ได้ทำการศึกษาแบบเจาะลึก เพื่อหาพฤติกรรมผู้นำในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ พฤติกรรมผู้นำเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะเป็นผู้นำที่หวังใจ สนับสนุน และช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชา และด้านพฤติกรรมแบบมุ่งงาน พบว่า การศึกษา ภาวะผู้นำ

ของมหาวิทยาลัยมิชิแกน มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมแบบมุ่งงาน โดยมุ่งเน้นหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้นำกับกระบวนการกลุ่ม และผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม ซึ่งผลงานของกลุ่มจะใช้เป็นเกณฑ์ในการแยกผู้นำที่มีประสิทธิภาพ (Likert, 1961)

3. มิติหลักธรรมสำหรับนักปกครอง ได้แก่ ด้านหลักสัปปุริสธรรม 7 สอดคล้องกับหนังสือ "ภาวะผู้นำ" ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ในตอนหนึ่งของหนังสือที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติในตัวของผู้ว่า มี 7 ประการ ได้แก่ ผู้นำที่รู้จักงาน รู้จักหน้าที่ รู้จักกฎเกณฑ์ กติกาที่เกี่ยวข้อง ผู้นำที่รู้จักจุดมุ่งหมายและเป้าหมายในการทำงาน ผู้นำที่รู้จักตนเอง ผู้นำที่รู้จักความพอดี ผู้นำที่รู้จักเวลา จังหวะ ที่เหมาะสม ผู้นำที่รู้จักชุมชน ท้องถิ่น สังคม ผู้นำที่รู้จักบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ด้านหลักธรรมมาภิบาล 6 สอดคล้องกับแนวคิดของ ทักษิณ ชินวัตร (2545) เรื่องธรรมาภิบาลกับผู้นำการบริหารแนวใหม่ คือ ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบัน เพราะโลกปัจจุบันได้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องของโลกาภิวัตน์และธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรม ผู้นำที่มีนิติธรรม ผู้นำที่มีความโปร่งใส ผู้นำที่สร้างการมีส่วนร่วม ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ ผู้นำที่ยึดหลักความคุ้มค่า และด้านหลักพรหมวิหาร 4 สอดคล้องกับแนวคิดของ เมธี ปิยะคุณ (2552) บทความเรื่อง ยอดผู้นำยุคใหม่ กล่าวว่าผู้นำยุคใหม่จะต้องยึดธรรมะ อันดับแรก คือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ ผู้นำที่มีความเมตตา ผู้นำที่มีความกรุณา ผู้นำที่มีการวางตัวอย่างเหมาะสม

4. มิติจิตวิญญาณ ได้แก่ ด้านมุ่งใฝ่สัมพันธ์สอดคล้องกับแนวคิดของ William J. Reddin (1996) แบบมิตรสัมพันธ์ (Related) เป็นแบบที่เน้นให้ความสำคัญมากในด้านที่เกี่ยวกับคนแต่เน้นให้ความสำคัญน้อยในด้านที่เกี่ยวกับงาน เชื่อว่าคนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่ ผู้นำที่มีไม่ตรีจิตและแสดงความจริงใจกับผู้อื่น ผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ ผู้นำที่รู้จักสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้นำที่รู้จักให้ความสำคัญกับผู้อื่น และด้านมุ่งใฝ่อุดมการณ์ พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) ได้เขียนบทความทางวิชาการ เรื่อง ผู้นำกับจิตสำนึกสาธารณะ ผู้นำที่พึงประสงค์ควรเป็นต้นแบบที่ดีที่งามให้กับคนในสังคม ด้วยการมีจิตสำนึกที่จะทำ ประโยชน์ ให้สาธารณะโดยไม่ผิดกฎหมาย ได้แก่ ผู้นำที่อุทิศตนและมีความเสียสละต่อส่วนรวม ผู้นำที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และผู้นำที่มีจิตสาธารณะและใฝ่บริการ (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2536: 82-83)

5. มิตินักจัดการแบบเหนือชั้น ได้แก่ ด้านนักจัดการเชิงกลยุทธ์สอดคล้องกับแนวคิดของ Sanders, J.E., Hoppkins, W.E., & Geroy, G.D. (2003) บันทึกเรื่องภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ด้านนักจัดการมืออาชีพ สอดคล้องกับแนวคิดของ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2550) กล่าวว่า การบริหารงานในทุกองค์การในยุคปัจจุบันต้องการนักบริหารมืออาชีพมาทำหน้าที่ผู้บริหารจัดการให้ก้าวทันโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ได้แก่ ผู้นำที่มีประสบการณ์ ผู้นำที่มีความตื่นตัวทางเศรษฐกิจ ผู้นำที่มีความรู้รอบด้าน ผู้นำที่มีความชำนาญในการสร้างเครือข่าย ผู้นำที่เข้าใจและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ผู้นำที่มีการมองการณ์ไกลสู่อนาคต และด้านนักการทูต สอดคล้องกับแนวคิดหลักการทูตหรือนักการทูตสากล ที่จะต้องมีการเจรจาในทุกรูปแบบ ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้ตนเองนั้นสามารถที่จะควบคุมในทุกสถานการณ์ได้แก่ ผู้นำที่มีพื้นฐานและทักษะในการทูตที่ดี ผู้นำที่มีทักษะในการเจรจาต่อรอง โกล่เกลี่ยที่ดี ผู้นำที่มีความฉลาดทางอารมณ์ ผู้นำที่มีจิตวิทยาในการโน้มน้าวใจผู้อื่น ผู้นำที่รู้จักติดต่อประสานงานกับผู้อื่น

6. มิตินเชิงกระบวนทัศน์ ได้แก่ ด้านการคิดเชิงบวกสอดคล้องกับหลักการการคิดเชิงบวก (Positive Thinking) คือการพยายามหามุมมองที่แตกต่างออกไปจากมุมมองปกติที่เราเคยมองให้เป็นบวกให้เป็นประโยชน์กับชีวิตของเราเองและเป็นประโยชน์กับชีวิตของคนอื่นด้วย ได้แก่ ผู้นำที่มีความคิดริเริ่ม ผู้นำที่มีทัศนคติที่ดี ผู้นำที่มีค่านิยมและความเชื่อที่ดี ผู้นำที่มีเจตคติและการมองโลกที่ดี ผู้นำที่มีความสนใจและมุ่งหวังที่ดี ด้านการคิดนอกกรอบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Edward De Bono (2004) ถือเป็นผู้คิดค้นแนวความคิดทางขวางหรือการคิดนอกกรอบ (Lateral Thinking) ได้แก่ ผู้นำที่มีความคิดสร้างสรรค์และคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ผู้นำที่สามารถคิดในสิ่งที่ผู้อื่นคิดไม่ได้ ผู้นำที่สามารถแก้ปัญหาที่ยากให้เป็นเรื่องง่าย ผู้นำที่มองปัญหาให้เป็นโอกาสได้ และด้านการคิดเชิงตรรกะ สอดคล้องกับหลักแนวคิดเป็นกระบวนกรทางจิตสำนึกเพื่อวิเคราะห์ หรือประเมินข้อมูล การคิดวิเคราะห์เป็นรูปแบบของกระบวนกรที่สะท้อนให้เห็นความหมาย และการตรวจสอบหลักฐานที่ได้รับการโต้รองด้วยเหตุและผล ได้แก่ ผู้นำที่คิดโดยมีเหตุและผลรองรับ ผู้นำที่มีการคิดวิเคราะห์และไตร่ตรองที่ดี ผู้นำที่มีกระบวนกรคิดอย่างเป็นระบบ ผู้นำที่มีการคิดแบบเชื่อมโยง ผู้นำที่มีการคิดอยู่บนพื้นฐานแห่งความรู้ ผู้นำที่มีการคิดแบบเชิงเผยแพร่ (อภิศักดิ์ สุริยาปกรณ. 2548) เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สามารถนำไปเป็นแบบแผนและยุทธศาสตร์ต่อหน่วยงาน องค์กรส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 3 จังหวัดระยองเศรษฐกิจ ที่จะนำไปจัดฝึกอบรมผู้นำหรือผู้บริหารท้องถิ่น ให้มีประสิทธิภาพในการทำงานและพัฒนาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นให้มีความอยู่ดีมีสุข

1.2 สามารถนำไปเป็นต้นแบบของยุทธศาสตร์ ในการนำไปสร้างภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์ ของหน่วยงาน องค์กร ทั้งในภาครัฐและเอกชนได้

1.3 สามารถนำไปเป็นแผนยุทธศาสตร์นโยบายของรัฐในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ทั้งในด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 สามารถนำตัวชี้วัดไปพัฒนาทดลองวัดใช้กับผู้นำหน่วยงาน องค์กรส่วนท้องถิ่นได้ เพื่อวัดถึงภาวะความเป็นผู้เชิงเศรษฐศาสตร์ได้

2.2 สามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ เพื่อนำตัวชี้วัดไปสร้างรูปแบบภาวะความเป็นผู้นำในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้

2.3 สามารถนำไปเป็นต้นแบบในการเขียนหนังสือ ตำรา เกี่ยวกับภาวะความเป็นผู้นำเชิงเศรษฐศาสตร์เพื่อเผยแพร่และสร้างองค์ความรู้ต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวางต่อไปได้

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องไว้ล่วงหน้าและนัดหมายกันอย่างเป็นทางการหรือลายลักษณ์อักษร เพราะการประสานงานในการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือเป็นไปค่อนข้างยากลำบากมาก ทั้งนี้ทั้งนั้น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องอาจไม่ตระหนักและไม่เข้าใจถึงความสำคัญของงานวิจัย

3.2 ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะต้องอธิบายเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กระจ่างชัด และคอยกำชับควบคุมในการเก็บข้อมูลอย่างเคร่งครัด เพราะบางครั้งกลุ่มเป้าหมายอาจไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการกรอกข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งอาจทำให้ผู้วิจัยไม่ได้รับข้อมูลทางการวิจัยอย่างแท้จริง

3.3 ในการสร้างนวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ทางงานวิจัย ก็เป็นสิ่งที่ดี แต่อาจจะยากลำบากในการค้นหาวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพราะยังไม่มีผู้ใดคิดค้นหรือ

3.3 ในการสร้างนวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ทางงานวิจัย ก็เป็นสิ่งที่ดี แต่อาจจะยากลำบากในการค้นหาวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพราะยังไม่มีผู้ใดคิดค้นหรือสร้างงานวิจัยนั้นขึ้นมา ดังนั้น ผู้วิจัยควรจะทำการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นกว่าเดิม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงแรงงาน. (2557). **เสาหลักประชาคมอาเซียน**. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2557.
จาก http://www.mol.go.th/sites/default/files/downloads/pdf/7._bththii_3_prachaakhmaaechiiny.pdf.
- กิติ ตย์คานนท์. (2530). **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์รุ่งวัฒนาการพิมพ์.
- ทักษิณ ชินวัตร. (2545). **คำกล่าวในการเปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "การกำกับดูแลกิจการที่ดี: ท่านกำกับ เราดูแล"** ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ 14 มีนาคม 2545.
- เมธี ปิยะคุณ. (2552). **ยอดผู้นำยุคใหม่**. บทความวิชาการเรียบเรียงเนื้อหาจากบทวิทยุกระจายเสียง ปี 2552
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2548). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2540). **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่ออนาคตไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ไทย.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). **ผู้นำกับจิตสำนึกสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2557). **แนวพื้นที่เศรษฐกิจและเส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง**. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2557.
จาก <http://www.siamintelligence.com/gmc-economic-corridors/>
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2536). **"ภาวะผู้นำ" ในประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 5**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อภิศักดิ์ สุริยาปกรณ์. (2548). **กลยุทธ์มหาเศรษฐี**. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2557.
จาก <http://www.welovebook.com>

- Burphy-Stock, J.A. and Other. (1996). "Rater Agreement Indexs for performance Assessment" Educational and psychological measurement. 56 (2): 251-256
- Likert, R. (1967). The human organization : Its management and value. New York: McGraw-Hill.